

Šifra Mistra Klaudyána

GEOGRAFICKÁ SEKCE PŘF UK, Knihovna geografie a Mapová sbírka PŘF UK

Albertov 6, 128 43 Praha 2 (2. patro - předsálí Mapové sbírky)

tel.: +420 221 951 590

www.natur.cuni.cz/geografie/mapova-sbirka

otevřeno: po-pá 9.00-17.00 od 23. 5. do 31. 12. 2018 (kromě svátků)

vstupné: zdarma

VÝSTAVA

Mikuláš Klaudyán: první mapa Čech 1518

*Knihovna geografie a Mapová sbírka Geografické sekce PŘF UK pořádají u příležitosti 500. výročí vydání mapy výstavu **Mikuláš Klaudyán: první mapa Čech 1518**. Expozice představuje Klaudyánovu mapu Českého království, její odvozeniny i rámec doby.*

V roce 1518 byla vydána v Norimberku první samostatná podrobná mapa Čech. Mapa má mimořádný význam nejen pro českou, ale i pro evropskou kartografii. Vznikla jako první ve střední Evropě a řadí se do rodiny samostatných map zemí Evropy vůbec. Nazývá se podle lékaře a majitele tiskárny v Mladé Boleslavi Mikuláše Klaudyána (+1521). Ideovým vzorem mu byly cestovní mapy Erharda Etzlaubera z Norimberka. Ilustrovaný jednolist, dřevořez s mapou se zachoval v jediném výtisku vlastněném biskupstvím litoměřickým a deponovaném ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích. Daroval jej katolický kněz a historik Gelasius Dobner zřejmě kolem roku 1750 litoměřickému biskupovi Emanuelovi Arnoštovi z Valdštejna. Odkud výtisk získal, není dosud známo. Originál byl restaurován v roce 1968. Teprve v současnosti se připravuje nový výzkum unikátního díla.

Originální ilustrovaný jednolist s mapou Českého království se skládá ze tří částí. První z nich v duchu humanistické tradice kombinuje popis stávajícího právního systému v království v čele s králem Ludvíkem Jagellonským s apelem na mravní křesťanské požadavky, zejména spravedlnost. Druhý list zobrazuje neutěšené náboženské a společenské poměry v Českém království, obsahuje podobenství O vozu malovaném a teprve třetí segment je mapou. Klaudyán dal tři neobvykle velké a asi nákladné dřevořezy vyřezat a vytisknout v Norimberku zřejmě při tisku prvního českého herbáře od Jana Černého roku 1517.

Celý tisk má rozměr 126 x 64 cm. Mapa sama o sobě zaujímá spodní třetinu tisku a má rozměry 46 x 55 cm. Tisk je kolorován. Celý exemplář byl podlepen hrubým plátnem, ale nyní je již plátno odstraněno. Bohužel titul mapy nebo první řádky se nedochovaly. Stále se tedy přesně neví, proč nebo pro koho byla mapa vydána. J. Dobrovský a V. Hanka vyslovili domněnku, že byla novoročním darem, chybí však dedikace, zato Riegger se domníval, že ji objednaly české stavy, aby byly zobrazeny poměry v zemi po svatováclavské smlouvě z roku 1517. Mapa má i tematický obsah s přehledem stavu náboženského vyznání a cest. Mapa obsahuje 280 sídlištních značek. Královská města byla označena korunou, panská štítem, katolická zkříženými klíči a utrakvistická kalichem. Hrady, kláštery a tvrze znázorňovala věž a drobnější města půlměsíc orientovaný západovýchodním směrem. Bez označení zůstalo město Ledec nad Sázavou. Mezi Turnovem, Mladou Boleslaví a Hradcem Králové byla mapa poškozena. V této oblasti zřejmě chybí Jičín, hrad Valdštejn a Valečov.

Mapa je jižně orientovaná. Tyto cestovní mapy se používaly s kompasem s malými slunečními hodinami. Pozoruhodné je zejména české, dodnes srozumitelné názvosloví mapy. Mapa neměla mílové měřítko ani geografickou síť. Polohy míst na Klaudyánově mapě se pravděpodobně opíraly o kostru cest nebo znalost směrů od Prahy. Přibližné měřítko mapy stanovil K. Kuchař na 1 : 685 000. Ale i o tom badatelé diskutují a nemají stále jasno.

Kolik bylo vytištěno výtisků, nikdo netuší. Fakt, že originálních výtisků nebylo mnoho, dokládá i skutečnost, že již od 16. století byly pořizovány rukopisné a nákladné kopie mapy. Jedna z nich se dodnes zachovala na zámku v Rychnově nad Kněžnou. Je pozoruhodné, že obsahuje části textů, které

se nedochovaly na tištěném originále. Tam totiž chybí titul mapy a není nám známo, zda mapa byla takto poničena záměrně cenzurou, nebo prostým užíváním. Olejomalba ze 17. století je nyní ve správě Národního muzea v Praze.

Klaudiánova mapa byla známa a rozšířena především díky Sebastianu Münsterovi, jenž publikoval od roku 1554 její zmenšenou kopii v mnoha vydáních a jazykových mutacích Kosmografie. Bohužel již bez jména autora a bez silniční sítě a také s redukováným počtem sídel. Původní tiskařský štoček si půjčili do Prahy na tisk české verze Kosmografie, největší dobové knihy, přeložené Zikmundem z Púchova. Byla vytištěna u Jana Kosořského z Kosoře v roce 1554.

Boloňský rytec Bolognino Zalteri vydal v Benátkách mapu Čech kolem roku 1566 se severní orientací a vyryl ji do mědi. Tato kopie je velmi cenná a pro výstavu se podařilo získat souhlas se zveřejněním z Britské národní knihovny. Diváci budou překvapeni, jak cizí rytec zkomolil původní české místní názvy. Po roce 1817 zmenšenou mapu reprodukoval i kartograf a katolický kněz František Jakub Jindřich Kreibich jako přílohu k Bílejovského kronice Historie církevní. Vytvořil i pozoruhodnou rukopisnou kopii, a to metodou propichování. Je vzácná, protože umožňuje rekonstruovat místa dnes již poničená na originální mapě. Podstatné bylo, že Kreibich opět uvedl autora mapy, který zůstával dlouho neznámý.

Ve 20. století byla mapa vydána jako faksimile nejprve v Geografickém ústavu UK a posléze i mnoha dalšími institucemi. Dokonalou černobílou kopii v původní velikosti pořídil V. Švampera roku 1936 pro vědeckou edici starých českých map *Monumenta cartographica Bohemiae* s komentářem I. Honla a K. Kuchaře. Po 2. světové válce vytvořil barevnou rekonstrukci celého litoměřického originálu v původní velikosti B. Šimák z Masarykovy univerzity v Brně.

V současnosti probíhá odborný výzkum Klaudyánovy mapy na Geografické sekci PŘF UK, a proto budou představeny také moderní kartometrické analýzy.

Všechny výše jmenované kopie Klaudyánovy mapy mají návštěvníci možnost na Albertově spatřit.

Oslavy Klaudyánovy mapy byly zahájeny již 28. 2. 2018, kdy proběhl v Mapové sbírce slavnostní křest pamětní mince a její uvedení do oběhu. Česká národní banka také poskytla sádrové plakety vítězných návrhů ze soutěže. První cenu a doporučení k realizaci získal návrh akademického sochaře Zbyňka Fojtů za vynikající ztvárnění detailů z mapy na lící straně a díky výstižnému ztvárnění části mapy na rubu.

Mapa je spojená s množstvím spekulací, zejména o obsahu, šifrách a tajemství, která skýtá. Je jasné, že neznámých je mnoho. Můžeme dokonce mluvit o šifře Mistra Klaudyána, neboť nikdo dodnes nevysvětlil, proč ilustrovaný jednolist s mapou vznikl, ani jakému účelu sloužil. Snad se někdy v budoucnu objeví další výtisk s titulem nebo restaurátorské zásahy na originále objasní některé neznámé spojené s touto originální kartografickou památkou.

Výstavu budou doprovázet videoprezentace a doprovodné programy. Výstava je putovní. Bližší informace podá autorka výstavy: PhDr. Eva Novotná na adrese: novotn48@natur.cuni.cz, 221 951 355

Doprovodné programy:

Výstava bude doplněna komentovanými prohlídkami (11. 7., 22. 8., 19. 9., 17. 10.), přednáškami, videoprojekcemi a pořady pro děti v rámci Pražské muzejní noci (9. 6.) a Týdne geografie.